

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ ДОДЕРЖАННЯ ЗАКОНІВ ЩОДО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ

**Попов Г.В.,
к.ю.н., директор
Інститут підготовки кадрів
Національної академії прокуратури України**

У статті досліджені особливості діяльності органів прокуратури із забезпечення додержання законів щодо охорони здоров'я засуджених неповнолітніх та викладені пропозиції з її оптимізації.

За результатами аналізу матеріалів прокурорської практики автором виокремлюються найбільш актуальні напрями діяльності прокурора із забезпечення додержання прав на охорону здоров'я неповнолітніх засуджених, а також надаються пропозиції щодо внесення доповнень в окремі нормативні акти.

Ключові слова: охорона здоров'я, прокурор, неповнолітні, засуджені, установи виконання покарань.

Попов Г.В. / ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРЫ СОБЛЮДЕНИЯ ЗАКОНОВ ПО ОХРАНЕ ЗДОРОВЬЯ ОСУЖДЕННЫХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ / Национальная академия прокуратуры Украины, Украина

В статье исследуются особенности деятельности органов прокуратуры по обеспечению соблюдения законов об охране здоровья осужденных и излагаются предложения по ее оптимизации.

На основе анализа материалов прокурорской практики автором выделяются наиболее актуальные направления деятельности прокурора по обеспечению соблюдения прав на охрану здоровья несовершеннолетних осужденных, а также формулируются предложения по внесению дополнений в отдельные нормативные акты.

Ключевые слова: охрана здоровья, прокурор, несовершеннолетние, осужденные, учреждения исполнения наказаний.

Popov G.V. / FEATURES OF ENSURING BY THE PROSECUTOR'S OFFICE COMPLIANCE OF LAWS ABOUT PROTECTION HEALTH JUVENILE OFFENDERS / National Academy of Prosecution of Ukraine, Ukraine

The article examines the features of the activities of Prosecutor's Office about ensuring of compliance of laws about protection health of juvenile offenders and suggestions for optimization.

Author notes that despite not what the importance of the rights of juvenile offenders to health care focuses in number of international and national regulations, violations in this area are quite common in nature, hence the need for scientific research problems of compliance with the laws in this sphere.

We give a system of regulations that constitute the legal basis for public health sentenced persons under 18.

The analysis of materials prosecutorial practice researcher isolates most relevant activities of the Prosecutor of the enforcement of human health in juvenile offenders.

Yes, inspecting be aware of compliance requirements penal institutions: accreditation of medical units; training of health workers; guarantee the rights of prisoners and juvenile detainees to adequate medical care; adequate staffing medical professionals penal institutions and special institutions of the Interior and others.

It is concluded that the lack of juvenile correctional State Penitentiary Service of Ukraine staffed offices of psychiatrists and improper interaction of these issues with a regional health care leads to violations of the rights of minors in the diagnosis, treatment, and appropriate records of prisoners with mental illnesses and disorders.

Attention is focused on the fact that the provision of the rights of detainees and custody of minors and young people in detention centres territorial subdivisions of the Interior for a psycho-educational assistance from experts of social services for family, children and youth.

The author proposed Amendments to the Order of the interaction of health care institutions of the State Penitentiary Service of Ukraine with the health care providing medical assistance to prisoners and the order of the Prosecutor General of Ukraine.

Key words: health care, prosecutor, juveniles, convicts, penitentiary institutions.

Постановка проблеми. Конституція України від 28 червня 1996 року визначає, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49) [1].

Стаття 24 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року закріплює, що держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я [2].

Пунктом 26.2 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року визначено, що неповнолітнім у виправних установах повинен забезпечуватися догляд, захист і вся необхідна допомога: соціальна, психологічна, медична, фізична, а також допомога в галузі освіти та професійної підготовки, – яка їм може знадобитися з урахуванням їх віку, статі й особистості, а також інтересів їх повноцінного розвитку [3].

Згідно з п. 12 Правил ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, від 14 грудня 1990 року, позбавлення волі має здійснюватися в умовах і обставинах, що забезпечують дотримання прав людини неповнолітніх. Слід гарантувати здійснення в інтересах неповнолітніх, які утримуються у виправних установах, ефективних заходів і програм, які послужили б тому, щоб підтримати їх здоров'я і самоповагу, виховувати в них почуття відповідальності і заохочувати формування таких поглядів і навичок, які допомогли б їм розвивати свої можливості в якості членів суспільства [4].

Абзацом 5 ч. 1 ст. 8 Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 року № 1129-IV визначено, що засуджені мають право на охорону здоров'я в обсязі, встановленому Основами законодавства України про охорону здоров'я, за винятком обмежень, передбачених законом.

Охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безплатних і платних форм медичної допомоги. Засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, в тому числі за власні кошти. Засуджені, які мають розлади психіки та по-

ведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів, можуть за їх письмовою згодою пройти курс лікування від зазначених захворювань [5].

Аналіз останніх публікацій. Незважаючи на те, що на важливості забезпечення прав неповнолітніх засуджених на охорону здоров'я акцентується увага в низці міжнародних та національних правових актів, порушення в цій сфері мають доволі розповсюджений характер, що обумовлює необхідність наукового дослідження проблем забезпечення додержання законів у вказаній сфері.

Потрібно зауважити, що проблематика забезпечення додержання законів, спрямованих на охорону прав і законних інтересів неповнолітніх засуджених, прокурором неодноразово ставала предметом наукових дискусій таких вчених, як Ю.М. Дьомін, М.П. Каркач, М.І. Копетюк, М.В. Косюта, Р.В. Лемак, О.Р. Михайленко, В.Т. Нор та інших дослідників.

Метою представленого дослідження є визначення особливостей діяльності органів прокуратури із забезпечення додержання законів щодо охорони здоров'я засуджених неповнолітніх та формулювання пропозицій з її оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ визначають, що охорона здоров'я – система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними і фармацевтичними працівниками та громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя [6].

Згідно з ч. 2 ст. 116 Кримінально-виконавчого кодексу України лікувально-профілактична і санітарно-протиепідемічна робота в місцях позбавлення волі організовується і проводиться відповідно до законодавства про охорону здоров'я. Адміністрація колоній зобов'язана виконувати необхідні медичні вимоги, що забезпечують охорону здоров'я засуджених.

У п. 31 Висновку № 5 Консультативної ради прокурорів Європи «Прокуратура та ювенальна юстиція» від 20 жовтня 2010 року визначено, що в питаннях ювенальної юстиції прокурори повинні, у межах своєї компетенції, намагатись забезпечити заходи освітнього та соціалізуючого характеру, таких як: компенсація, освіта, нагляд соціальних служб, лікування, розміщення в закладах для неповнолітніх, посередництво, а також судовий нагляд, пробація та умовне звільнення використовуються у найширшому можливому обсязі, одночасно враховуючи інтереси потерпілого, держави, неповнолітнього, а також цілі кримінальної юстиції [7].

Ведучи мову про охорону здоров'я засуджених осіб до 18 років, слід звернутися до системи нормативних актів, які складають її правову основу. Останніми, зокрема, є: Конституція України від 28 червня 1996 року, міжнародні документи, Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV, Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV, Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ, Закони України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 року № 3352-ХІІ, «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року № 4004-ХІІ, «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР, «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року № 1645-ІІІ, «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 року № 1489-ІІІ, «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз» від 5 липня 2001 року № 2586-ІІІ, «Про охорону

дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-ІІІ, «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17 березня 2011 року № 3160-VI, Порядок взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги засудженим (затверджений наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 10 травня 2012 року № 710/5/343), Порядок взаємодії установ виконання покарань та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк (затверджений наказом Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 28 березня 2012 року № 478/5/180/375/212/258) тощо.

За результатами аналізу матеріалів прокурорської практики можна виокремити найбільш актуальні напрями діяльності прокурора із забезпечення додержання прав на охорону здоров'я неповнолітніх засуджених.

Так, під час перевірки слід звертати увагу на додержання пенітенціарними установами вимог ч. 5 ст. 16 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку акредитації закладу охорони здоров'я» від 15 липня 1997 року № 765, а також Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про вдосконалення державної акредитації закладів охорони здоров'я» від 14 березня 2011 року № 142 щодо акредитації медичних частин.

Потребують уваги прокурора питання належної професійної підготовки медичних працівників, що передбачено у ст. 33 Основ законодавства України про охорону здоров'я, де зазначено: медична допомога надається відповідно до медичних показань професійно підготовленими медичними працівниками, які перебувають у трудових відносинах із закладами охорони здоров'я, що забезпечують надання медичної допомоги згідно з одержаною відповідно до закону ліцензією, та фізичними особами – підприємцями, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку і можуть перебувати із цими закладами у цивільно-правових відносинах.

Актуальними є й питання забезпечення прав засуджених та взятих під варту неповнолітніх на належне медичне обслуговування, гарантованих ст. 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення», ст. 116 Кримінального виконавчого кодексу України, щодо належного укомплектування штату медичних працівників пенітенціарних установ і спеціальних установ органів внутрішніх справ.

Невиконання вказаних вимог та неналежна взаємодія установ виконання покарань Державної пенітенціарної служби України з територіальними органами охорони здоров'я, незалучення їх до обстеження та лікування засуджених та взятих під варту неповнолітніх може призвести до несвочасного виявлення захворювання та, як наслідок, ненадання вчасної кваліфікованої медичної допомоги.

З'ясування під час перевірки потребують і питання додержання у виховних колоніях вимоги ст. 60, 63 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а також ст. 26 Закону України «Про охорону дитинства» щодо надання медичної допомоги дітям з вадами фізичного розвитку.

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 26 Закону України «Про охорону дитинства» дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку надається безоплатна спеціалізована медична, дефектологічна і психологічна допомога та здійснюється безоплатна протезування у відповідних державних і комунальних закладах охо-

рони здоров'я, надається можливість отримати базову, професійно-технічну та вищу освіту, в тому числі в домашніх умовах. Таким дітям гарантується безоплатне забезпечення засобами індивідуальної корекції [8]

Також під час перевірки потрібно з'ясувати, чи виконуються вимоги ст. 30 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та ст. 11, 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо забезпечення у пенітенціарних установах проведення обов'язкових профілактичних заходів щодо вакцинації неповнолітніх.

Варто також зауважити, що відсутність у виховних колоніях Державної пенітенціарної служби України укомплектованих посад психіатрів, а також неналежна взаємодія з цих питань із територіальними закладами охорони здоров'я призводить до порушень прав неповнолітніх на діагностику, лікування та належний облік засуджених із психічними захворюваннями та розладами, що передбачено ст. 5, 7 Закону України «Про психіатричну допомогу».

Так, відповідно до ст. 5 Закону України «Про психіатричну допомогу» держава серед іншого гарантує безоплатне надання медичної допомоги особам, які страждають на психічні розлади, в державних та комунальних закладах охорони здоров'я та безоплатне або на пільгових умовах забезпечення їх лікарськими засобами і виробами медичного призначення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [9].

Актуальним залишається питання забезпечення права затриманих та взятих під варту неповнолітніх в ізоляторах тимчасового утримання територіальних підрозділів внутрішніх справ на отримання психолого-педагогічної допомоги від спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що гарантоване ч. 3 ст. 9 Закону України «Про попереднє ув'язнення».

Важливо підкреслити, що незадовільний стан психолого-педагогічної роботи з особами до 18 років, які мають перебувати на профілактичних обліках або на обліках у психіатра, є однією з причин вчинення неповнолітніми суспільно небезпечних діянь.

Крім того, під час перевірок слід звертати увагу на виконання Державною пенітенціарною службою України Державної цільової соціальної програми профілактики, діагностики та лікування вірусних гепатитів на період до 2016 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 року № 637.

Висновки. Важливо підкреслити, що наведені напрями діяльності прокурора в досліджуваній сфері не є вичерпними і кожного разу, розпочинаючи перевірку, необхідно виходити з конкретних умов і обставин, а також наявної інформації про порушення стану законності у сфері охорони здоров'я засуджених.

У контексті нормативного регулювання прав засуджених на охорону здоров'я доцільно звернути увагу й на окремі правові документи, що потребують доповнення.

Так, п 2.1. Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги засудженим визначає, що всі особи, які прибули до установи виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України, проходять первинний медичний огляд з метою виявлення осіб, яким заподіяно тілесні ушкодження та які становлять епідемічну загрозу для оточення або потребують невідкладної медичної допомоги. Між тим, вважаємо за доцільне з метою якомога повнішого забезпечення права неповнолітнього засудженого на охорону здоров'я наведений пункт Порядку доповнити положенням, згідно з яким зазначені вище особи проходять первинний медичний огляд також з метою встановлення потреби щодо їх особливого медичного супроводу під час відбування покарання.

Також слід зауважити, що неналежна відомча нормативна регламентація стандартів та порядку первинного медичного огляду неповнолітніх при їх поміщенні до ізоляторів тимчасового утримання призводить до несвоєчасного виявлення захворювань у дітей ще на стадії їх поміщення до установ виконання покарань.

Крім того, враховуючи необхідність наявності спеціальних знань у галузі медицини та надзвичайну актуальність забезпечення прав неповнолітніх, які вступили у конфлікт із законом, з метою підвищення ефективності забезпечення додержання прав засуджених осіб до 18 років на охорону здоров'я доцільно в наказі Генерального прокурора України з організації роботи органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей (на даний час – це наказ Генерального прокурора України «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» від 1 листопада 2012 року № 16 гн) передбачити обов'язковість залучення до проведення перевірок відповідних фахівців закладів охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр>
2. Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211
4. Правила Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі від 14 грудня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_205
5. Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 року № 1129-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
7. Висновок № 5 Консультативної ради прокурорів Європи «Прокуратура та ювенальна юстиція» від 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=174102
8. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
9. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>